

УДК 341.238:327.7 (045)

Правове регулювання міжнародних відносин України та СОТ

Киричук А.С.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології, соціології та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Мамедова О.Ю.

студентка
факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті наведено різні підходи до розуміння сутності правової природи Світової організації торгівлі. Розглянуто теоретичні питання договірної правоздатності, виявлено основні характеристики організації. Встановлено, що СОТ має всі риси універсальної міжнародної організації. Проведено ретроспективний аналіз відносин між Україною та СОТ.

Ключові слова: Світова організація торгівлі, регіональна інтеграція, міжнародний ринок, міжнародне право, зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

Киричук А.С., Мамедова О.Ю. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ И WTO

В статье приведены различные подходы к пониманию сущности правовой природы ВТО. Рассмотрены теоретические вопросы договорной правоспособности, выявлены основные характеристики организации. Установлено, что ВТО имеет все черты универсальной международной организации. Проведен ретроспективный анализ отношений между Украиной и ВТО.

Ключевые слова: Всемирная торговая организация, региональная интеграция, международный рынок, международное право, внешняя торговля, экспорт, импорт.

Kirichuk A.S., Mamedova O.Y. LEGAL REGULATION OF INTERNATIONAL RELATIONS OF UKRAINE AND WTO

The article presents various approaches to understanding the essence of the legal nature of the WTO. The theoretical issues of the contractual legal capacity are examined, the main characteristics of the organization are revealed. It is established that the WTO has all the features of a universal international organization. It was conducted a retrospective analysis of relations between Ukraine and the WTO.

Keywords: World Trade Organization, regional integration, international market, international law, foreign trade, export, import.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні вдосконалення державного механізму регулювання економічних процесів та явищ в українській економіці, як і раніше, залишається актуальним. Це пов'язано насамперед із тим, що прогнозовані результати застосування тих чи інших державних заходів, спрямованих на забезпечення економічного розвитку, не завжди приносять бажані результати. Однак за ситуації, що склалася, невірно було б критикувати тільки органи влади, відповідальні за реалізацію основних положень економічної політики, довгострокових стратегічних планів, оскільки державний механізм прийняття рішень у різних секторах економічної сфери України не встигає забезпечити необхідний керуючий вплив на економічну систему.

Членство країн у СОТ є актуальною темою. Ця подія має великий вплив як на світову економіку, так і на економіку окремих регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зародження наукових поглядів у зарубіжній науці міжнародного права щодо досліджуваної проблеми тісно пов'язане з іменами таких відомих юристів-міжнародників, як: П. Ван ден Боше, У.Д. Дейві, Дж. Джексон, С. Кармоді, Б. Кієффер, Т. Котье, М. Оеш, Д. Палметер, Е.У. Петерсманн, А.О. Сайкс та ін. Правові аспекти діяльності СОТ, включаючи їх правотворчу функцію, не отримали належної уваги у вітчизняній юридичній літературі за винятком робіт О. Алімова [3] та Н.Р. Возного [4] і більшою мірою розроблені в працях зарубіжних учених Г. Заніні, Д. Карро та Р. Іслама.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах, коли у світі впроваджується практика односторонніх санкцій, якісно нового значення набуває запуск «внутрішнього» економічного співробітництва. Участь України у Світовій організації торгівлі (СОТ) може мати для країни дійсно позитивний ефект тільки за умови оздоровлення та забезпечення конкурентоспроможності її національної економіки. Сучасні умови міжнародного ринку посилюють актуальність і значущість забезпечення економічної безпеки України, що визначає необхідність розуміння сутності та значення правового регулювання відносин між Україною та СОТ.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити різні теоретичні підходи до розуміння сутності правової природи відносин Світової організації торгівлі з Україною, проаналізувати відносини між Україною та СОТ, визначити основні переваги та недоліки вступу до СОТ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками все більш дієву роль у сучасному міжнародному співтоваристві набувають міжнародні міжурядові організації, виступаючи так званими *global players*, які сприяють транснаціональній інтеграції.

Світова організація торгівлі (СОТ), будучи першою й єдиною універсальною міжнародною організацією економічного характеру, безсумнівно, є активним учасником міжнародних відносин і, на думку С.А. Григоряна, не має аналогів у світі за впливом на світогосподарські зв'язки.

Все більш актуальним стає питання функціонування СОТ та її місце серед інших міжнародних організацій. Володіючи статусом юридичної особи, Світова організація торгівлі виконує делеговані їй функції, ґрунтуючись на наданій кожним членом правоздатності (ст. VII).

Говорячи про договірну правоздатність, варто відзначити, що в теорії міжнародного права немає твердої переконаності щодо специфіки укладених такими суб'єктами міжнародного права міжнародних договорів.

Неодноразово це питання піднімалося в ході кодифікації договірних прав міжнародних організацій як у рамках Комісії міжнародного права, так і на Конференції ООН у 1986 р. щодо права договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями [8, с. 39].

У п. 1 ст. V Угоди про заснування СОТ закріплено право Генеральної ради на укладення

угод про ефективну співпрацю з іншими міжурядовими організаціями, які виконують функції, що мають відношення до функцій СОТ.

Проте не варто порівнювати дане право міжнародних організацій з аналогічним правом, властивим державам, що є первинними суб'єктами міжнародного права. Якісно відрізняючись від нього, право міжнародних організацій щодо укладення договорів повинно розглядатися стосовно кожної організації окремо, оскільки для цього необхідне спеціальне волевиявлення держав-членів, яке може бути закріплено або в установчому документі (статуті) організації, або в інших основоположних документах, прийнятих після створення.

В основу правової природи СОТ закладено принципи розв'язання можливих колізій між міжнародними договорами, що належать до правової бази СОТ [2, с. 130]. Так, наприклад, у разі колізії між нормами Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 р. (далі – ГАТТ-1994) і нормою угоди, що міститься в додатку 1 А до Угоди про заснування СОТ, саме остання буде мати переважну силу. Проте якщо колізія виникає між нормою Угоди про заснування СОТ і нормою ГАТТ-1994, то, відповідно до п. 3 ст. XVI, пріоритет віддається нормі ГАТТ-1994 [8, с. 41].

Вищесказане дає змогу характеризувати СОТ як багатосторонню торговельну систему, що сприяє економічному розвитку держав-членів.

Разом із тим не варто обмежуватися тільки цією характеристикою організації, оскільки виходячи з її правової природи і сфери міжнародно-правової регламентації, варто говорити про її спеціалізований характер і роль базису у співпраці держав, перш за все, у торговельній та економічній сферах.

Так, на думку Н.Р. Водного, специфіка СОТ полягає у діалектичній єдності її юридичної сутності як головної міжнародної міжурядової організації, яка регулює багатосторонню торговельну систему, та її розуміння як міжнародного форуму з інституційними характеристиками [4, с. 130].

Дж. Джексон та Г. Еванс вважають, що Угода про заснування СОТ – це конституція у сфері торгівлі, основу якої становлять норми матеріального права. Е.У. Петерсман вказує на обмежувальні зобов'язання як ключовий елемент конституції. На його думку, «право СОТ» слід розуміти в конституційному значенні як «найвищу» форму права, зміна або відступ від якої є неприпустимим.

Одним із питань, широко обговорюваних у науковому середовищі нині, є наднаціональні повноваження міжнародних організацій, у тому числі у Світовій організації торгівлі.

Проаналізувавши різні підходи, слід погодитися з позицією, що заперечує наявність «наднаціональності».

Так, О. Алімова робить висновок про те, що «СОТ не відрізняється від традиційних міжнародних організацій [3, с. 406]. В Угоді про заснування СОТ не проглядається наддержавність міжнародної організації, у ній не передбачається прийняття органами СОТ рішень обов'язкового характеру. Рішення в СОТ носять рекомендаційний характер і переважно приймаються шляхом консенсусу, який використовується з часів ГАТТ 1947 р. Якщо рішення неможливо прийняти консенсусом, то застосовується голосування за принципом «одна країна – один голос» і рішення приймається залежно від предмета – простою або кваліфікованою більшістю.

Відсутність наднаціональних повноважень у СОТ також підтверджується неможливістю накладення санкцій у відношенні держави-члена, який не дотримується взятих зобов'язань, вищими органами організації. На думку А.С. Сибатян, рішення СОТ такого характеру неможливі, оскільки в її структурі немає органу, аналогічного за рівнем делегованих йому повноважень Раді Безпеки ООН [1, с. 5].

Незважаючи на те що в тексті Угоди не міститься поняття «санкції», необхідно зробити акцент на наявності положень про одностороннє припинення поступок або інших зобов'язань і відповідних заходів. Разом із тим ці заходи не носять ретроспективного характеру і застосовуються державою-заявником у відношенні держави-порушника.

Втім, і в науковій літературі, і в ході практичної діяльності широко використовуються такі терміни, як «санкції» і «репресалії».

Говорячи про «вроджену несправедливість» санкцій до СОТ, низка дослідників має на увазі нездатність контрзаходів досягти єдиної покладеної на них цілі – спонукати державу-порушника до виконання зобов'язань. Так, свою неефективність санкції показали у справі «ЄС – Гормони»: торговий конфлікт, що тривав майже 15 років, закінчився укладенням угоди, однією з умов якої було збереження розгляду обмежень увезення яловичини, під час вирощування якої для активізації росту тварин використовувалися гормони різного походження, в обмін на підвищення

квоти на імпорт в ЄС для США і Канади. Варто також звернути увагу на збільшення кількості випадків відкритого невиконання рішень державами, навіть під загрозою застосування санкцій, у тому числі в справі «США – транскордонне надання послуг у сфері грального бізнесу» [10].

Крім того, терміни вирішення спорів раніше були одними з переваг сформованого в СОТ механізму, а нині використовуються державами-порушниками для відтермінування введення санкцій. Установлені граничні терміни не дотримуються й органами по вирішенню суперечок: пройшло практично сім років від розгляду спору між Бразилією і США з приводу бавовняних субсидій [9, с. 63].

Разом із тим, незважаючи на відсутність ознак наднаціональності, слід зазначити неформальний міжнародний вплив цієї міжнародної організації на практику держав-учасниць і навіть якоюсь мірою на держави, які не беруть участі, що намагаються дотримуватися стандартів СОТ. У зв'язку із цим позиція, згідно з якою правове регулювання СОТ носить універсальний характер, навіть ті країни, які не є членами СОТ, змушені слідувати тим нормам і правилам, які вироблені в рамках цієї організації [5, с. 18].

Характеризуючи СОТ, необхідно визначити її структуру, до якої входить понад 160 країн світу, станом на 2016 р. (рис. 1).

СОТ почала свою міжнародну діяльність з 1 січня 1995 р. та стала наступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), що діяла з 1947 р. Нині СОТ – це найбільша організація торгівлі, яка поєднує у своїй структурі майже всі держави світу, товарообіг яких становить більше 90% усього світового товарообігу.

Дійсно, прискорення зростання міжнародної торгівлі є досить актуальним завданням. У 2015 р. відзначалося досить незначне зростання фізичного обсягу світового експорту (2,8%), тоді як вартісний обсяг скоротився на 13% унаслідок падіння цін на основні сировинні товари і змін курсів валют. Минулий рік став п'ятим роком поспіль, коли темпи приросту обороту світової торгівлі не перевищували 3%. Із 2017 р., за прогнозом СОТ, темп приросту фізичного обсягу світового товарообігу залишиться на рівні 2016 р., а в 2018 р. він збільшиться до 3,6%.

Фахівці СОТ оцінюють вигоди від реалізації положень даної угоди для світової економіки в діапазоні від 750 млрд. до 1 трлн. дол. (за деякими оцінками – до 3,6 трлн.). У період

1995

- Австралія, Австрія, Антигуа и Барбуда, Аргентина, Бангладеш, Барбадос, Бахрейн, Беліз, Бельгія, Бразилія, Бруней, Великобританія, Венгрія, Венесуела, Габон, Гайана, Гана, Німеччина, Гондурас, Гонконг, Греція, Данія, Домінікана, ЄС, Замбія, Індія, Індонезія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Кенія, Коста-Ріка, Кувейт, Люксембург, Маврикій, Малайзія, Мальта, Марокко, Мексика, М'янма, Намібія, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Пакистан, Парагвай, Перу, Південна Корея, ПАР, Португалія, Румунія, Сінгапур, Словаччина, США, Суринам, Таїланд, Танзанія, Уганда, Угорщина, Уругвай, Філіппіни, Фінляндія, Франція, Чехія, Чилі, Швеція, Шрі-Ланка, Японія, Зімбабве, Туреччина, Туніс, Куба, Ізраїль, Колумбія, Сальвадор, Ботсвана, Гвінея-Біссау, Джибуті, Лесото, Мавританія, Мальдіви, Єгипет, Польща, Швейцарія, Бурунді, Кіпр, Словенія, Мозамбік, Ліхтенштейн, Болівія, Мадагаскар

1996

- Катар, Фіджі, Еквадор, Гаїті, Бенін, Гренада, ОАЕ, Руанда, Папуа Нова Гвінея, Соломонові Острови, Чад, Гамбія, Ангола, Болгарія, Нігер,

1997-2005

- ДР Конго, Монголія, Республіка Конго, Панама, Киргизста, Латвія, Естонія, Йорданія, Грузія, Албанія, Оман, Хорватія, Литва, Молдова, КНР, Китайський Тайбей, Вірменія, Македонія, Непал, Камбоджа, Саудівська Аравія

2006-2016

- В'єтнам, Тонга, Україна, Кабо-Верде, Чорногорія, Самоа, Росія, Вануату, Лаос, Таджикистан, Йемен, Казахстан, Ліберія, Афганістан

Рис. 1. Ретроспективний аналіз членства країн світу у СОТ протягом 1995–2016 рр.

2017–2030 рр. виконання його умов дасть змогу збільшити річні темпи зростання світового експорту на 2,7% і світового ВВП – на 0,5% [10].

Україна вступила до СОТ у 2008 р. і здійснює активну міжнародну торгівлю. Як країна-учасниця Україна здійснює контроль цін згідно з правилами СОТ і враховує інтереси її членів, які займаються експортом. Згідно із цим, після вступу Україна не встановлювала обов'язкові мінімальні ціни на імпортовані товари і продовжувала публікувати список товарів і послуг, ціни на які встановлюються урядом. Усі збори на залізничні перевезення встановлюються на недискримінаційній основі [7]. Після вступу до СОТ торговельна діяльність державних підприємств України повністю узгоджується з умовами організації. У сфері прав торгівлі плата за реєстрацію медикаментів, пестицидів, сільськогосподарських хімікатів, а також плата за отримання ліцензій на експорт та імпорт алкогольних напоїв і тютюнових виробів встановлюється з вимогами СОТ і відповідає рівню вартості наданих послуг. Від фізичних осіб і компаній, що бажають здійснювати експорт або імпорт, не вимагається фізична присутність або наявність інвестицій в Укра-

їні. Оплата і збори за надані послуги Україна встановлює відповідно до норм СОТ і надає дану інформацію членам СОТ на вимогу, а внутрішні податки на товари, імпортовані країнами – членами СОТ, встановлюються на недискримінаційній основі. Також після вступу Україна скасувала кількісні обмеження на імпорт або інші нетарифні заходи, які не передбачені угодою СОТ. Зокрема, Україна не вводить заборону на м'ясну продукцію, якщо це не погоджено нормами СОТ, і встановлює прозорі й науково обґрунтовані стандарти на торгівлю даною продукцією. У частині антидемпінгових зобов'язань і гарантій Україна внесла зміни до торгового законодавства. Крім того, вона зобов'язалася дотримуватися передусім міжнародних, а не національних та регіональних стандартів.

На початку 2017 р. Україна зарезервувала за собою право ініціювати перегляд своїх зобов'язань перед Світовою організацією торгівлі (СОТ) щодо мита протягом наступного трирічного періоду, який розпочнеться 1 січня 2018 р.

Як повідомляється на сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ), Україна зарезервувала дане право відповідно

до статті XXVIII ГАТТ-1994. При цьому наголошується, що цей крок був необхідний для поліпшення системи митно-тарифного регулювання та отримання можливості перегляду тарифних зобов'язань у СОТ у будь-який час протягом наступного трирічного періоду (2018–2020 рр.) [6].

Висновки з цього дослідження. Дослідивши всі дев'ять років із моменту приєднання України до СОТ, стало очевидним, що тривожні очікування, пов'язані з можливістю різкого збільшення імпорту, посилення конкуренції і витіснення вітчизняних виробників із внутрішнього ринку, не виправдалися для сільського господарства, яке нарощує як виробництво, так і експорт.

Проаналізувавши теоретичні та емпіричні дослідження, можемо констатувати, що участь у СОТ дає багато позитивних результатів, сприяючи розширенню доступу українських товарів на зовнішні ринки, підвищуючи інвестиційну привабливість економіки, надаючи можливості представляти свої інтереси на переговорах про подальшу лібералізацію світової торгівлі.

Як і іншим членам СОТ, Україні доводиться брати участь у торгових суперечках, усуваючи перешкоди на шляху українського експорту або захищаючи місцевих виробників від несправедливої конкуренції. Механізм щодо вирішення спорів, наявність якого ставить СОТ в унікальне становище серед інших міжнародних організацій, являє собою потужний інструмент захисту українських економічних інтересів. Вітчизняні експерти, представники бізнесу і державного апарату накопичують досвід його використання і в майбутньому зможуть ефективніше відстоювати позиції української сторони в ході рішення спірних питань.

У цілому, участь у СОТ позитивно впливає на стан української економіки. Сьогодні можна з упевненістю сказати, що Україна не помилилася, вступивши в СОТ. Включення в єдине правове поле міжнародної торгівлі є умовою ефективної діяльності вітчизняних виробників на світовому ринку і важливим фактором підвищення привабливості економіки країни як для зарубіжного, так і для вітчизняного бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Смбадян А.С. Всемирная торговая организация: уникальность и адекватность / А.С. Смбадян // Право ВТО. – 2012. – № 1. – С. 4–10.
2. Anderson K. Peculiarities of retaliation in WTO dispute settlement // World Trade Review / K. Anderson. – 2012. – P. 123–134.
3. Алімова О. Зовнішньоторговельна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку / О. Алімова // Ун-кі наукові записки. – 2013. – № 1. – С. 404–410.
4. Возний Н.Р. Проблеми та перспективи регулювання світової торгівлі товарами в Україні / Н.Р. Возний, М.М. Левко, Р.Е. Черниш // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2012. – № 22.7. – С. 151–159.
5. Костенко Н. Геоелектронічний вимір залучення країн у глобальну торгівлю / Н. Костенко // Економіст. – 2011. – № 1. – С. 17–19.
6. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
7. Проскуров М. Імплементация положень Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі / М. Проскуров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/5bfc7df804972481a8019a187226da0b.pdf>.
8. Малянова А.Н. Всемирная торговая организация: история создания, источники права ВТО / А.Н. Малянова // Международное публичное и частное право. – 2005. – № 5. – С. 39–44.
9. Horlick G. The compliance problem of the WTO // Arizona Journal of International and Comparative Law / G. Horlick, J. Coleman. – 2009. – Vol. 24. – № 1. – P. 142.
10. Офіційний сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.wto.org>.